

«Man kan fint hevde at ekteskapet er den beste rammen for samfunnsenheten der utfoldelse av seksualitet, reproduksjon og nære relasjoner finner sted. Men ikke at det dermed er den eneste tenkelige gode rammen for denne utfoldelsen.»

Tja til ekteskap – tja til samboerskap

For mange teologistudenter som av forskjellige årsaker bor sammen uten å være gift, oppleves det som et alvorlig problem at alle biskopene sier nei til ordinasjon av samboende. Bør Den norske kirke endre holdning til samboerskap?

DEN NORSKE KIRKES BISPEMØTE holder i dag fram ekteskapet som den eneste legitime samlivsformen – for noen biskoper med unntak av partnerskap.¹ Seinest i september kunne alle daværende biskoper i Norge bekrefte at de var mot samboerskap.² Ingen av dem ville ordinere samboende teologer til prester i Den norske kirke.³

AV ÅSTE DOKKA

For mange teologistudenter som av forskjellige årsaker bor sammen uten å være gift, oppleves dette som et alvorlig problem. Og ikke minst er det verdt en fordypning at vår kirke fordømmer en samlivsform som et overveldende flertall av dagens unge på et eller annet tidspunkt velger for lang eller kort tid.

ÅSTE DOKKA (f. 1980) er cand. theol. fra Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo og er vikarprest i Nordberg menighet. Leder i Norges Kristelige Studentforbund 2004-2006. Medlem av redaksjonskomiteén i Kirke og Kultur.

Man kan lure på hvorfor forskjellen mellom kartet og virkeligheten er så stort på det samlivsetiske feltet. Kan det hende at kartet denne gangen skal lytte til kritikk fra terrenget? Biskopenes synspunkter kan og bør problematiseres.

Forpostfektning

For å avklare en ting først – jeg mener at Kirka og alle andre instanser har full rett til å mene noe om hvordan folk lever livene sine og om hva som er godt og hva som er dårlig. Jeg mener ikke at samliv er en privatsak (samliv er mye mer enn som så), eller at folk er fullt i stand til å gjøre gode valg for sine egne liv uten hjelp fra andre instanser (det er vi åpenbart ikke). Kirka skal delta i samfunnets brede samtale om etikk, også når det gjelder samliv. Når det er sagt, dreier samtale om etikk seg like mye om selv å lære og lytte som om å formane. Kirka skal gjøre begge deler. Etter min mening er spørsmålet altså ikke om, men *hva* Kirka skal melde inn i denne debatten.

Det borgerlige ekteskapet

Siden reformasjon har ikke ekteskapet vært å betrakte som et sakrament i vår kirke. I luthersk tradisjon er ekteskapet en borgerlig, eller verdslig institusjon, underlagt offentlig, verdslig rett. Derfor kan Den norske kirke side stille alle ekteskap, om de er inngått kirkelig eller borgerlig. Jeg vil hevde at Gud ikke er mer eller mindre involvert i en ekteskapsinngåelse gjort av en prest enn en av en annen offentlig vigsler. Gud bryr seg like mye om hele menneskelivet – derfor kan man gifte seg i kirka. Men Gud bryr seg også like mye om alle mennesker som lever menneskelivet – og derfor er Gud også til stede i vigsler utenfor kirka. (Den eneste forskjellen mellom de to formene for ekteskapsinngåelse er at vi i kirka gjør Guds nærvær eksplisitt. Dette gir de kirkelige ekteskapene et skinn av å være mer religiøst «riktige» enn andre ekteskap. Noe som etter vår tradisjon og praksis jo ikke stemmer.)

Vår kirkes fremste lærefar Martin Luther skriver ikke så mye om ekteskap og samliv. Men i skriftet «Von Ehesachen» fra 1530 gir han høyst motvillig noen råd til de spørrende. Her legger han for dagen en pragmatisk tilnærming til samlivsetiske problemer. Han stiller opp scenarier og argumenterer en logisk vei ut av dem. Luther har beina godt plantet i den kompliserte vir-

keligheten og faller ikke for fristelsen til å glatte over eller forskjønne den. Men det viktigste Luther gjør, er å underlegge samlivet *etiske kriterier*. Altså er det hensynet til den utsatte og svake som er det viktige. Ikke Gud. Ikke Moses. Derfor kan, i følge Svein Aage Christoffersen, den kirkelige tolkning av ekteskapet «godtgjøres som en allmenn tolkning.»⁴

Det interessante med dette er at det ikke kan være det *kristne* ved ekteskapet som gjør det så enestående i Kirkas øyne. For ekteskapet er ikke kristent – det er borgerlig. Altså kan ingen si at ekteskap har det eksklusive stempelet «godt» fordi det har noe med Jesus å gjøre. Vår kirke må med andre ord stille opp en argumentasjon om ekteskapet som godt i seg selv for å forsvare dets eksklusive status. Og her blir det, etter mitt skjønn, vanskelig å mene at samboerskap er kvalitativt annerledes enn ekteskap.

Ekteskap kontra samboerskap

Bispemøtet, som har kirkelig læreansvar, bekreftet i 1995 de uttalelsene som tidligere år er kommet i saken, og uttalte: «Bispemøtet vil uttrykke den klare forventning til alle kirkens ansatte og ledere at de for egen del velger ekteskapet som ramme om sitt eget samliv. Medarbeidere i kirken må ikke med sitt liv vitne mot ekteskapet som Guds gode orden. Det er ikke forenlig med de krav kirken stiller til sine ansatte å etablere seg i samlivsforhold utenom et ordnet ekteskap.» Kirkas offisielle syn på samlivsformer er altså at ekteskap (partnerskap) *eksklusivt* er riktig – noe som nødvendigvis innebærer at andre samlivsformer er gale. Jeg kan ikke se annet enn at dette betyr at det er selve ekteskapsinngåelsen eller -institusjonen som kvalifiserer et samliv som godt i etisk forstand. Og at fravær av denne motsatt vil diskvalifisere samlivet. For: to samliv kan jo være like på alle måter selv om de juridiske/kirkelige rammene (henholdsvis samboerskap og ekteskap) er forskjellige. Kravet om ekteskapsinngåelse betyr dermed at det er ekteskapet som sådan som gjør samlivet godt. Dette er problematisk på et rent allment grunnlag – og derfor teologisk problematisk innenfor den lutherske teologiske retningen hvis materialetikk først og fremst har sitt grunnlag i livet og erfaringene, og ikke i skrift og tradisjon.

Det finnes gode samliv og det finnes dårlige samliv (og mange som veksler). Jeg tror de fleste kan være enig i at hvorvidt et samliv er godt eller ikke defineres av verken kirkelige eller juridiske ordninger, men av innholdsmes-

sige kriterier. Gode⁵ samliv dreier seg blant annet om monogami, kjærlighet, langvarig forpliktelse, stabilitet, gjensidig respekt og likestilling. Vi vet at disse innholdsmessige kriteriene – la oss kalle dem verdier – heldigvis finnes i mange samboerskap, og vi vet at de dessverre mangler i mange ekteskap. Og selvfølgelig omvendt. Poenget er at de verken sikres av ekteskapsinngåelse eller utelukkes av mangel på sådan. Hvordan kan man da fortsette å hevde ekteskapets eksklusive rettighet til merkelappen moralsk eller god?

... ekteskap har også bidratt til et onde – vold og mangel på likestilling

Et svar på dette spørsmålet kan være at rammene – altså ekteskap/partnerskap som ordning – legger forholdene bedre til rette for det innholdsmessige – for eksempel verdien *stabilitet* – enn det samboerskap gjør. Noe som utvilsomt er et godt poeng. Men det betyr ikke at ekteskap i seg selv er godt, mens samboerskap nødvendigvis ikke er det. Det sier bare noe om et statistisk forhold: Ekteskap kan være et middel til å oppnå noe man ser som et gode (stabilitet), men utelukker ikke at dette godet også kan ha gode kår utenfor middelet (ekteskap). For det er ikke selve ekteskapet som er kvaliteten med samlivet – det er det stabiliteten som er. Det (eventuelle) statistiske holdet i påstanden om at ekteskap maksimerer stabilitet, bør være retningsgivende for de samlivsvalg vi gjør, men kan ikke si noe om at ekteskap har moralsk eksklusivitet.

Og hva mer er: dette argumentet kan anføres ikke bare *for* ekteskapet som ordning, men også *mot* ekteskapsinngåelse. Ekteskapet som ordning har jo også produsert innhold vi ikke anser som gode for et samliv. Vi vet at ekteskapet over lang tid har vært en institusjon som har opprettholdt en patriarkalsk samfunnsstruktur og at lovgivningen har gjort det vanskelig for kvinner å forlate destruktive samliv. Altså kan vi si at ekteskap også har bidratt til et onde – vold og mangel på likestilling. Men igjen gjelder det omvendte: At samboerskap som form kan legge til rette for respekt og likestilling betyr ikke at disse verdiene ikke kan finnes også utenfor samboerskap, for eksempel innenfor ekteskap.

Min konklusjon på dette resonnetet er at det ikke finnes allmenne argumenter for å hevde at ekteskap i seg selv kvalifiserer samliv som gode, mens samboerskap i seg selv ikke gjør det. Jeg mener at begge samlivsformene er problematiske og at begge to er et gode for mennesket. Det *for-*

mene ekteskap og samboerskap gjør med *innholdet* i samlivet kan kanskje gi en statistisk fordel til ekteskap, eller kanskje til samboerskap. Man kan fint hevde at ekteskapet er den *beste* rammen for samfunnsenheten der utfoldelse av seksualitet, reproduksjon og nære relasjoner finner sted. Men ikke at det dermed er den eneste tenkelige gode rammen for denne utfoldelsen.

Noen momenter til en ny samlivsetikk i Den norske kirke

Hva skal så Den norske kirke si om samliv hvis den slutter å si det den sier i dag? Jeg mener tydelighet fortsatt er påkrevd – men å være en tydelig røst trenger ikke nødvendigvis å innebære å mene det til enhver tid mest upopulære. Vi må finne ut hva som er de grunnleggende viktige verdiene i vår etikk og smi noen fornuftige redskaper av dette som kan brukes i vår tid – på den måten at de svarer på vår tids spørsmål på en måte som er god også i dag.

gifting ikke noen
sikkerhet for
biskopen

Det finnes noen grunnleggende verdier Kirka bør holde fram, og som også kirkelig tilsatte må kunne kjenne igjen i sine liv og i sine refleksjoner. For meg er dette ting som monogami (evt. seriemonogami), langvarighet, gjensidig forpliktelse, juridisk og økonomisk sikkerhet, vilje til kjærlighet, likestilling, respekt og stabilitet. Jeg mener at det er slike verdier som bør være grunnlaget for ethvert seksuelt samliv av varighet. At biskopene skulle ta opp disse problemstillingene og den enkeltes samliv i ordinasjonssamtalen ville vel både være en invadering av intimsone og antakelig medføre et feilfokus i den klokketimen samtalen som oftest varer. Ønsker man likevel å teste kandidater på dette punktet kunne man stille det krav til sine vigslede ansatte at de, hvis de er samboere, må ha inngått samboerkontrakt og kunne redegjøre for hva de tenker om sitt samliv. Men i så fall må gifte og single kandidater stilles de samme spørsmålene. For hvis det ikke er rammene, men innholdet, som kvalifiserer samlivet som godt, bør ikke en gifting utgjøre noen sikkerhet for biskopen.

At biskopene skulle ha noe med prestenes seksualliv å gjøre kan synes absurd, spesielt for dem som ikke ofte beveger seg i de kirkelige korridorer. Og det *er* i sannhet nokså absurd. Spesielt fordi kravene kirka stiller knapt nok er idealer for flesteparten av prestene, langt mindre kirkas medlemmer.

Men det aller viktigste i den kirkelige samlivsetikken er ikke hvilke krav som stilles til prester og andre vigslende ansatte. Det er hva kirka formidler til folk. Det er hva vi sier til konfirmantene. Det er hva vi sier til ugifte dåpsforeldre og til samboere som vil gifte seg – eller ikke vil gifte seg! Det er den sniksakramentale utformingen det nye vigselseritualet har fått (og i akkurat *hvilket vers* er det Guds ord egentlig vitner om ekteskapet som hellig og ukrenkelig, kjære liturgikomité?⁶). Hvordan skal vi kunne si noe i det hele tatt dersom det ikke finnes noe relevant som har kirkelig ryggdekning? Også pga hensyn som disse trenger Kirka enhet i det vi mener offisielt – og det vi *faktisk* mener.

Til sist

Jeg er fullt villig til å ta feil i dette, og det kan godt hende jeg har oversett en argumentasjon som på en eller annen måte rettfærdiggjør eksklusiviteten Kirka i dag tildeler ekteskapet. I så fall vil jeg gjerne høre den argumentasjonen. Men hvis den ikke finnes, kan vi ikke lene oss tilbake i status quo bare fordi vi selv er gift/lykkelig sølibatær og har vårt på det tørre. For denne saken er ganske alvorlig: Hvis den behandlingen Kirka gir samboerskap som samlivsform er tuftet på et så sviktende grunnlag som jeg mistenker, gjør vi mennesker stor urett. Vi lyver om livene deres. Det er i seg selv et dyptgripende problem for en kirke. Og i andre omgang bidrar det til at de tingene vi sier som *er* sant, mister sin troverdighet. Altså risikerer vi å gjøre vold mot menneskene og mot evangeliet hvis vi unnlater å ta samlivsdebatten fra grunnen av.

De fleste trekker på skuldrene av biskopenes holdninger til samboerskap og ekteskap. Det er irrelevant. Og de fleste *kan* trekke på skuldrene av det og leve de livene de selv ønsker. Men ikke alle. Kirkas samlivslære berører samlivet, identiteten og yrkesmulighetene i avgjørende grad for vordende prester. Fordi det ligger *makt* i læreansvaret til biskopene. Ikke nødvendigvis fordi de har rett.

Noter

- 1 Se for eksempel sak 14/1995 i Bispemøtet
- 2 Vårt Land 09.09.06

- 3 Unntagen Sevat Lappegård, som på det tidspunktet vikarierte som biskop i Hamar, og ville avvente en diskusjon i bispemøtet.
- 4 Svein Aage Christoffersen: *Handling og dømmekraft. Etikk i lys av kristen kulturarv*. Tano 1994, s. 194
- 5 Jeg forutsetter at det som er godt er moralsk. Eller at en moralsk handling er det som er godt for alle de menneskene som berøres av handlingen. Altså skiller jeg ikke mellom godt og moralsk.
- 6 «Guds ord vitner om ekteskapet at det er hellig og ukrenkelig,» heter det i Vigselriutalet for Den norske kirke (2004). Ordet ukrenkelig forekommer ikke i Bibelen i noen av Bibelselskapets oversettelser, heller ikke sammenstillingen av ordene «hellig» og «ekteskap.»